

Stanisław Fita

"„Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” : R. 1 (XLIII) 2008: Dziewiętnastowieczność", red. Barbara Bobrowska, Magdalena Rudkowska, Lidia Wiśniewska... : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 101/1, 254-256

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Na zakończenie recenzji warto zaznaczyć, że ogromną zaletą pracy *Poetika „promie- żutka”* jest przełożenie tez Jurija Tynianowa na sytuację polskiej prozy po 1989 roku. Zabieg taki wyjaśnia niejedną wątpliwość i daje szansę na przedyskutowanie wielu zagadnień. Sygnalizowaną wadą książki wydaje się zaś nadmiar szczegółów – interesujące koncepcje giną wprost w nadmiarze przykładów i zastrzeżeń. Ale to pewnie kwestia rzetelności autorki.

Kamila Budrowska
(Uniwersytet w Białymstoku –
University of Białystok)

Abstract

The text reviews a Russian scholar's book on Polish prose after 1989. Worth noticing in the book is the author's reliability, who recalls and analyses 126 literary pieces issued between 1989 and 2004 as well as its popularizing valor – out of the aforementioned set of texts only 10 have been translated into Russian.

„WIEK XIX. ROCZNIK TOWARZYSTWA LITERACKIEGO IMIENIA ADAMA MICKIEWICZA”. R. I (XLIII) 2008: DZIEWIĘTNASTOWIECZNOŚĆ. Redakcja: Barbara Bobrowska (redaktor naczelny), Magdalena Rudkowska (sekretarz redakcji), Lidia Wiśniewska, Iwona Wiśniewska, Jacek Wójcicki. Warszawa 2008. Instytut Badań Literackich PAN, ss. 254.

Ukazał się pierwszy tom nowego periodyku polonistycznego, którego okładka zwraca uwagę swą oryginalnością i – dobrze rozumianą – „staroświeckością”. Sam jej wygląd nawiązuje do druków XIX-wiecznych, a umieszczony na centralnym miejscu wizerunek Adama Mickiewicza określa charakter i kierunek zainteresowań pisma.

Jest to czasopismo nowe i – jednocześnie – kontynuacja wychodzącego od ponad 40 lat organu Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Wskazuje na to podtytuł i umieszczony w nawiasie obok pierwszego numeru rocznika kolejny numer: XLIII. Również zawartość, choć korzystnie różni się od poprzednika, jest po części podobna. Pismo jednak ma określony charakter i określone ramy czasowe zawartości. Jest poświęcone wiekowi XIX, czyli szeroko rozumianej „epoce Mickiewicza”. W ten sposób stara się nawiązać do najstarszej tradycji periodyku, który był wydawany przez działające od ponad 120 lat Towarzystwo, powstałe we Lwowie w roku 1886.

Towarzystwo zostało powołane do życia przez grono polonistów lwowskich, jego zaś głównymi celami były: „zbieranie i porządkowanie materiałów odnoszących się do pism i życia tego największego poety naszego, do wszelkich jego stosunków, a wreszcie do całego ruchu umysłowego, którego on był głównym przedstawicielem”, oraz „rozjaśnianie tych pism i tego żywota, znaczenia poety dla społeczeństwa, jego stanowiska w literaturze polskiej, jego stosunku do swoich i obcych pisarzy”¹.

Realizacji tych celów służyły: gromadzenie specjalistycznej biblioteki Mickiewiczowskiej, zebrania naukowe, przygotowywanie edycji krytycznej dzieł Mickiewicza (przedsięwzięcie tylko częściowo wykonane) oraz publikowanie „Pamiętnika Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”. W pierwszych latach istnienia Towarzystwo uważało za swoje pierwszoplanowe zadanie właśnie wydawanie „Pamiętnika”, który od r. 1887 ukazywał się początkowo co roku, potem pojawiał się nieregularnie i wreszcie w r. 1898, w setną rocznicę urodzin poety, wyszedł tom szósty, który okazał się ostatnim. Koszta

¹ Cyt. za: S. Fita, D. Świerczyńska, *Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza 1886–2006*. Wrocław 2006, s. 15.

podjętych prac nad edycją krytyczną dzieł Mickiewicza były bowiem tak wysokie, iż jednoczesne regularne publikowanie „Pamiętnika” stało się niemożliwe.

W słowie wstępnym do pierwszego tomu redakcja stwierdzała, że przynosi on „owoc [...] usiłowań w kierunku literacko-naukowych badań nad epoką Mickiewiczowską”. Kolejne roczniki „Pamiętnika” wypełniały jednak rozprawy i artykuły, materiały i recenzje dotyczące Mickiewicza i jego twórczości. Można na palcach policzyć pozycje odnoszące się do ogólniejszych zagadnień związanych z epoką romantyzmu, nie ukazał się żaden tekst o twórczości innego czy innych poetów tego okresu. Było to pismo poświęcone wyłącznie Mickiewiczowi. I ten wąskospecjalistyczny charakter był prawdopodobnie jedną z przyczyn dość małego zainteresowania wydawnictwem, a co za tym idzie – braku środków na jego kontynuowanie. Toteż pod koniec XIX stulecia w gronie członków zaczęto dyskutować o potrzebie i możliwościach zmiany charakteru Towarzystwa i jego publikacji. Wiele osób uważało bowiem, że niezbyt zasobnego Towarzystwa nie stać na dłuższe utrzymywanie rocznika poświęconego wyłącznie Mickiewiczowi, podczas gdy autorzy rozpraw np. o Słowackim muszą szukać gościny w „Kwartalniku Historycznym”. Śladem tych sporów i dyskusji jest uwaga w liście Józefa Kallenbacha do Władysława Mickiewicza z 11 sierpnia 1892, że zapewne „studia [w »Pamiętniku«] rozszerzą się na całą epokę Mickiewiczowską, że z błędów naszych skorzystają potomni”².

Od roku 1902 zaczął ukazywać się wydawany przez Towarzystwo „Pamiętnik Literacki”, poświęcony całej historii literatury polskiej, związkom jej prądów i dzieł z piśmiennictwem powszechnym oraz przedstawianiu i stosowaniu „nowych kierunków i metod historii i krytyki literackiej”. „Pamiętnik” stał się – i taką rolę spełnia do dziś – czołowym organem z dziedziny nauki o literaturze w Polsce. Od roku 1950 jest organem Instytutu Badań Literackich PAN, jednak w każdym zeszytcie na odwrocie karty tytułowej widnieje zapis: „Założony w roku 1902 przez Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza”

Towarzystwo nie ustawało wszakże w staraniach o możliwość wydawania własnego biuletynu. W roku 1966 udało się rozpocząć publikowanie „Rocznika Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”. Na zawartość każdego tomu składały się rozprawy (w pierwszych latach były to najczęściej teksty referatów wygłaszanych podczas sesji naukowych towarzyszących walnym zjazdom Towarzystwa), „mickiewicziana i materiały z epoki Mickiewicza” oraz materiały i sprawozdania z życia naukowego i organizacyjnego Towarzystwa. Pierwszym redaktorem „Rocznika” był Stanisław Świrko, ostatnio przez kilkanaście lat redakcją kierował z wielkim zaangażowaniem Stanisław Makowski.

„Rocznik” w obecnej, nowej formule odwołuje się częściowo do najstarszej tradycji, do „Pamiętnika” pod redakcją Romana Pilata. Wskazuje na to już sam wygląd okładki, zaprojektowanej przez Katarzynę Stanny. Zawartość nawiązuje do pojmowanej dosłownie, a nie realizowanej przez założycieli i pierwszych redaktorów idei pisma poświęconego „epoce Mickiewicza” czy – jak formułował to statut – problemom „całego ruchu umysłowego”, którego poeta był „głównym przedstawicielem”.

„Epokę Mickiewicza” rozumie się jako wiek XIX, wielką i wewnętrznie urozmaiconą całość kulturową. Według bowiem współczesnych tendencji w badaniach historycznoliterackich traktuje się to „wielkie stulecie Polaków” (określenie Aliny Witkowskiej) jako jedną „przestrzeń duchową”, w której żyli Polacy, podejmując różne wyzwania i w różny sposób odpowiadając na pytania, jakie stawiała im rozwijająca się i kształtowana przez nich historia. Dla takiego pojmowania XIX wieku wydaje się istotna konstatacja Józefa Bachórzez, iż „przestrzeń duchową” całego stulecia zaprojektowało „pierwsze pokolenie romantyków”, pokolenie Mickiewiczowskie³.

² Cyt. jw., s. 29.

³ J. B a c h ó r z, *Pozytywistka na rozdrożu*. W zb.: *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*. Red. T. Bujnicki, J. Maciejewski. Wrocław 1986, s. 37.

W świetle takich założeń jest rzeczą oczywistą, że pierwszy rocznik „Wiek XIX” został poświęcony zagadnieniu „dziewiętnastowieczności”. Jest to przedmiot rozpraw i innych artykułów. Rozprawy, mocno osadzone w historycznoliterackiej rzeczywistości, omawiają problemy ogólne (Józef Bachórz, *O potrzebie scalania polskiego wieku XIX*; Tomasz Sobieraj, *Kulturowy model dziewiętnastowieczności*; Janusz Maciejewski, *Wiek XIX jako formacja kulturowa i dziewiętnastowieczność jako antywartość*), a także przedstawiają specyfikę okresu przez pryzmat myśli i twórczości jednego poety (Jarosław Ławski, *Mickiewicz, wspólnota, historia*) czy jednego, czytanego w szerokim kontekście, utworu (Ewa Paczoska, *Latarnia czarnoksięska, czyli dziewiętnastowieczność i nowoczesność*). W dziale *Omówienia i materiały* zamieszczono dwa artykuły: Ewy Ihnatowicz *Wiek XIX w „Wiekach”* i Adriana Kołtoniaka *Recepcja twórczości Adama Mickiewicza w „Tygodniku Ilustrowanym” w latach 1898–1907*.

Cenną nowością w stosunku do poprzednika „Wiek XIX” są działy *Komparatystyka* oraz *Tłumaczenia*. W tym pierwszym znajduje się rozprawa Lidii Wiśniewskiej *Komparatystyka między Mickiewiczem a dniem dzisiejszym*, w drugim – praca Wolfganga Matza *Stan nieestetyczności i stan estetyczności. Trzy życia i trzy książki w tłumaczeniu Wojtki Klemma* (jest to przekład fragmentu książki Matza *1857. Flaubert, Baudelaire, Stifter* (Frankfurt am Main 2007)).

Na uwagę zasługuje obszerny dział *Recenzje i przeglądy*. Takich materiałów brakowało w dotychczasowych tomach „Rocznika”. Zamieszczono tu 9 recenzji omawiających 11 książek dotyczących literatury XIX wieku. Należałoby podkreślić, że są to książki, które ukazały się nie tylko w Warszawie i Krakowie, ale także w Opolu, Lublinie, Toruniu, Zielonej Górze, Kielcach, Słupsku. Sądzę, że ten dział należy utrzymywać i rozwijać, zamieszczając w nim – podobnie jak w omawianym tomie – recenzje zarówno publikacji ogólnopolskich, jak też lokalnych, często nie zauważanych, które nie mogą doczekać się kompetentnych ocen. Warto zwrócić tu baczną uwagę na książki wydawane z inicjatywy oddziałów Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza.

I wreszcie dział, który był stałym elementem poprzedniej wersji „Rocznika” – *Kronika Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza*. W tym tomie są tu sprawozdania z Walnego Zjazdu Towarzystwa w Bydgoszczy, wykaz oddziałów i wygłoszonych odczytów oraz nekrologi zasłużonych członków (Stanisława Makowskiego, Zofii Stefanowskiej, Jadwigi Ziętarskiej)⁴.

Na koniec należy wyrazić szczerą radość, że Towarzystwo, nie rezygnując z kontynuacji własnego „biuletynu”, zaczyna go wydawać w nowej formule, nawiązującej do najstarszej tradycji, a jednocześnie wzbogacającej ofertę naukowych periodyków polonistycznych o nową publikację, której brak dawało się odczuwać. Nareszcie „piękny wiek XIX” doczekał się czasopisma, na które od dawna zasłużył.

Stanisław Fita

(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
– John Paul II Catholic University of Lublin)

Abstract

The text is a presentation of the first volume of the yearly “Wiek XIX” (“19th Century”), an organ of Adam Mickiewicz Literary Association. The periodical is viewed at the background of the tradition of similar publications which date back to 19th century.

⁴ Mimo iż rocznik „Wiek XIX” odznacza się wzorowym opracowaniem redakcyjnym i staranną korektą, trzeba zwrócić uwagę na jedną pomyłkę w *Kronice Towarzystwa: członkiem honorowym TLiAM została nie Czesława Szetelska* (s. 237), lecz Czesława Szetela, zasłużona wieloletnia prezes Oddziału Rzeszowskiego.